

Yalçın Küçük'ün Aydınlar Komedyası

*İskender Savaşır**

1. **Yalçın Küçük ve Aydınlanma:** Yalçın Küçük'ün **Aydın Üzerine Tezler**'inin¹ en bâriz özelliği aydınları aydınlanma geleneğinin dışına çıkma-
dan kavramaya çalışması. Gerçi ilk bakışta bu geleneği zorlarmış gibi görü-
nen cümleler sarfetmiyor değil; örneğin kitabın ana eksenini oluşturan "aydı-
nı eylemlerin ürünü olarak ele almak" ilkesi, (belli bir yorumuyla) Aydınlan-
macı geleneğe bir alternatif oluşturabilecek bir tarihsel maddeciliği² çağırış-
tırabilir. Ancak Yalçın Küçük'ün eylem kelimesine yüklediği anlam böyle bir
yoruma izin vermiyor.

1.1 **Eylem ve Ülkü Kavramları:** Şöyle ki, Küçük 'eylem'den, belirli bir tarih-
sel konumda yapılabilenlerin, gündelik faaliyetlerin tümünü değil, ancak
belirli bir siyasal program çerçevesinde girilen davranışları anlıyor. Dolayı-
sıyla, örneğin bir "Türk eylemi" kavramından, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu-
günkü oluşumuna katkıda bulunmuş müdahaleler dizisini anladığı anlaşılıyor.
Ama hal böyle olunca, yani 'eylem' kelimesi dar anlamıyla siyasal eyleme in-
dirgenince, yine zihinsel birtakım kategorilere dönülmüş olunuyor. Şu yüz-
den ki, bu görüşe göre, kelimenin dar anlamıyla siyasal davranışlar ve hattâ
bilinçli olarak kalkışılan bütün davranışlar bir programın, bir tasarımın, Yalçın
Küçük'ün çok sevdiğini söylediği (s.117) bir deyişle, "bir ülkünün" dışlaştırıl-
masından ibarettirler. Yani, bilinçli bir ülkü uğruna yapmadığımız her şey, iç-
sinde bütün ülkülerimizin, bütün bilinçli seçimlerimizin yer aldığı, bir anlam
kazandığı çerçeveyi oluşturan onca gündelik faaliyet —bütün bunlar Yalçın
Küçük'ün benimsediği eylem anlayışının dışında kalıyor. Dolayısıyla bir eyle-

* Doktora öğrencisi.

1 Yalçın Küçük, **Aydın Üzerine Tezler**, I (İstanbul, 1984). Metin içerisinde kaynak gösterilme-
den, yalnızca sayfa numarası verilen bütün alıntılar bu kitaptandır.

2 Ancak belli bir yorumuyla; çünkü, örneğin bu sayıda tanıtılan Jürgen Habermas'ın yorumun-
da tarihsel maddecilik Aydınlanma düşüncesinin vârisi olarak belirmektedir.

mi anlamakla o eylemin gerçekleştirilmeye çalışıldığı ülküyü anlamak eşanlı hale geliyor; Yalçın Küçük, Türk aydınlarını eylemleri bakımından ele almakla, onları, gerçekleşmesine katkıda buldukları ülkü bakımından ele almış oluyor.

1.2 Akıl ve Aydınlar: Peki nedir aydınların ülküsünü diğer sıradan insanların çıkarlarından, dileklerinden, gereksinmelerinden ayıran özellik? Yalçın Küçük'ün bu soruya verdiği yanıt, Aydınlanma geleneği ile olan ilişkisini daha açıkça görmemizi sağlıyor: "... aydın bilgisiyle toplumu değiştirmek isteyen, toplumsal marangozluğu bir tarik, bir yol belleyen kimsedir. (s. 218) Aydın aklıyla mücadele eden kimsedir, inatla mücadele eden kimsedir, toplumu değiştirmeye çalışıyor" (s. 438). Bu tanımdan da görüldüğü üzere, Yalçın Küçük'e göre aydın toplumu değiştirmek isteyen kimsedir; ancak toplumu değiştirmek isterken, hareketlerine yön veren ülkü, bilgidir, bilimseldir. Kuşkusuz, burada söz konusu olan bilgi sıradan insanın içinde bulunduğu konumda varlığını sürdürdürebilmesini sağlayan yol yordam bilgisi değil; Yalçın Küçük'ün somut, tikel (partiküler) bir konumdan kaynaklanan ve o konuma özgü ihtiyaçları tatmine, çıkar çatışmalarını uzlaştırmaya yönelik bilgiye pek saygısı olmadığı anlaşılıyor (s. 218). Tam tersi, onun kastettiği bilgi, içinde doğduğu somut koşulları aşmaya yönelen, kendisini doğuran konum dahil bütün konumlara dışardan bakabilen, kuramsallığa, bilimselliğe öykünen bilgi. Bu yüzden aydınının eylemlerine yön veren bilgi de yalnızca kendi isteklerinin, çıkarlarının bilgisi değil, toplumu ve evreni de içeren evrensel bir bilgidir. Aydınlanma için, aklın tam da böylesi bir bilgiyi mümkün kılan yeti olduğu düşünülürse, aydınları evrensel aklın tecessümü olarak gören Aydınlanma düşüncesinin ta göbeğine varmış olduğumuzu görürüz: Akli ile mücadele eden aydın "insanın en gelişmiş türü oluyor" (s. 589).

2. Aydınlanma ve Tarih: Şimdi burada duralım; çünkü yeniçağlar ve özellikle de Aydınlanma düşüncesi için tarih daima **sorunlu** bir alan olagelmıştır.

2.1 Bir Ülkü olarak Akılcılık; Bir Düzen olarak Akıl: Belirli bir anlamda yeniçağ akılcılığı gelmiş geçmiş en ortodoks düşünce sistemidir; kendi betimlediği evrensel insan tipinin dışında bir insan örneğinin olabirliğini dahi kabul etmez. Şöyle ki, Descartes'dan başlayarak Batı'nın pozitif söylemine³ katkıda bulunmuş olan bütün yeniçağ filozofları akılcılığı bir ülkü olarak betimlemekle yetinmemişler, aklın aynı zamanda insanın ve evrenin özünü oluşturan bir temel düzen olduğunu öne sürmüşlerdir. Yani onlara göre akıl, hem insanın hem de evrenin özünü oluşturur. Ancak eğer akıl, hem insanın hem de evrenin özünü oluşturuyorsa; değil akıl-dışı davranmak, yanlış yapmanın bile nasıl mümkün olabileceği yeniçağlar felsefesinde kuramsal düzeyde çözülemeyen (ama pek fazla da tartışılmayan) bir sorun olarak sürer gider.

2.2 Tarihçiliğin İşlevi: Bu bağlamda Aydınlanma düşüncesi için tarih önem kazanır. Bir bilim değildir tarihçilik; evrenin ve insanın temel düzeni hakkında bilgi vermez. Çünkü tarih başka bir alana indirgenemez, kendine özgü dü-

3 'Batı'nın pozitif söylemi için bkz. "Bu Sayıda (giriş yazısı)", **Toplum ve Bilim**, No. 24 (Kış, 1984).

şünce tarzları gerektiren emsalsiz bir varlık alanı değildir. Çünkü tarihçiliğin konusunu oluşturan olaylar, kaynağını evrenin ve insanın özünde değil, insanların arzı zaaflarında, yanlış anlamalarda bulan olaylardır.

Bu yüzden tarih, olsa olsa insanların kendi evrensel özlerini keşfetmelerinin öyküsü olarak anlatılabilir. Bu öykünün başında ve sonunda akıl buluncaktır; başında doğal düzen olarak, sonundaysa Aydınlanmanın keşfettiği düzen olarak. Tarihçilik bu iki nokta arasında yer alan olayların anlatılmasıdır. Akılcı bir tarihçilik kaynağını insanî zaaflarda ve yanlış anlamalarda bulan bu olayların zaaf ve yanlış anlama olduğunu göstererek, zaten akılcı bir düzende yaşamak zorunda olan insanların, bu düzenle barışmalarını sağlar. Böylelikle Aydınlanma düşüncesi için tarihçiliğin asıl önemli boyutunun bilgisel değil, polemik ve retorik olduğunu görüyoruz.

2.3 Aydınlanma Düşüncesinin Toplumsal Konumu: Aydınlanma düşüncesini doğuran toplumsal koşulları kısaca gözden geçirmek Aydınlanma tarihçiliğinin bu polemik işlevini daha iyi değerlendirmemizi sağlayabilir. Unutulmamalı ki Aydınlanma düşüncesinin anavatanı; yerel burjuvazinin, kurulmuş olan iç piyasada iktisadi iktidarını sağladığı halde, siyasal iktidara tamamen egemen olamamış olduğu Fransa ve İskoçya gibi ülkelerdir. Her iki ülkede de yerel burjuvazi kendi iktisadi gücünden emin olduğu halde, (farklı nedenlerle) merkezî siyasal iktidar karşısında kısmen marjinal bir konumdadır. Piyasa mekanizmasının işleyişi her iki ülkede de burjuvazinin evrensellik iddiasının gerçekleşme koşullarını yaratmıştır; başka bir deyişle, toplumun kendini yeniden üretmesi, artık burjuvazi ile birlikte yaygınlaşan davranış biçimleri ve değerler sayesinde mümkündür. Buna rağmen burjuvazinin hareket serbestisi, toplumun yeniden üretiminin koşullarını sağlamak bakımından kendisine rakip (alternatif) olamasa da, yine de kendisinden farklı bir düşünsel/toplumsal odak olmaktan direnen bir hasım tarafından sınırlandırılmaktadır.⁴

İşte diğer propaganda türleri ile birlikte tarihçiliğin de önemi buradadır. Daha köklü bir tarihsel geleneğe sahip bu hasmın, aslında, özü ve temel davranış biçimleri bakımından farklı bir insan örneği oluşturmadığına ikna edilmesi, zaten içinde yaşamakta olduğu akılcı düzenle barıştırılması gerekmektedir.

3. Bir Anlatı Kalıbı Olarak Komediya: Kuşkusuz böylesi bir tarih görüşünün tarih yazıcılığı üzerinde de belirleyici bir etkisi olacaktır. Eğer "komedi" yi yalnızca edebi metinlerden oluşan bir tür olarak değil de, tarihsel olsun, kurgusal olsun, bütün anlatılarda tezahür edebilecek bir kalıp olarak düşünersek şöyle söyleyebiliriz: Aydınlanma tarihçiliği, özetlenen tarih görüşü ile uyumlu olarak komediyi bir anlatı kalıbı olarak benimsemiştir.

Nedir bu anlatı kalıbının özellikleri?

4 Aydınlanma düşüncesinin toplumsal koşullarını, elimden geldiğince, hem Fransa'yı hem de İskoçya'yı, içerecek bir biçimde betimlemeye çalıştım. Ancak, Türk aydını Fransa'ya öncelik tanımaktan kurtulamıyor; metindeki son cümlelerin Fransa hakkında oldukça kaba olmakla birlikte, doğru bir tespiti içerdiğini sanıyorum; oysa İskoçya için biraz yanıltıcı. Maalesef İskoç Aydınlanması ile Fransız Aydınlanması arasındaki ilişkileri ve farkları, iki ülkedeki toplumsal koşullarla ilintilendirerek inceleyen bir çalışma bilmiyorum.

3.1 Mutlu Son: En bariz özelliğinden başlayalım: komediler mutlu sonla biter. Oyunun başında dile getirilen, sezdirilen umutlar ve beklentiler oyunun sonunda gerçekleşir; oyunun başında çatışmalarla, yanlış anlamalarla zedelenmiş olarak gösterilen düzen oyunun sonunda yeniden kurulur. Böylelikle oyun boyunca, oyunun başında daha çok zımnem varolan (engellenmişliğiyle varolan, umutlar, beklentiler düzeyinde varolan) düzeni tehdit eden tehlikelerin, geçici ve arızî olduklarının bilincine varılır. Bu bakımdan oyunun sonu, gerek seyirciler gerek oyun kişileri için bir barışma anıdır. Oyunun başından (ve hattâ daha önceden) beri bilinen ve tanınan, ancak kısa bir süre için (yani oyun boyunca) tehdit ediciymiş gibi görünen bir düzenle barışma.

3.2 Komedinin Kişileri: Gelelim oyun kişilerine; onlar nasıl resmedilirler bir komedi çerçevesinde? Bu konuda Aydınlanmanın yaramaz çocuğu Diderot⁵ çok ilginç bir ipucu veriyor; trajedi bireyler hakkındadır, diyor, komedi tipler hakkında — tipler, yani eylemleri toplumsal konumlarına atfedilebilecek kişiler. Komedinin kişilerinin bu özellikleri üzerinde durmak, gerek oyunun başındaki zedelenmiş düzenin nasıl zedelenmiş olduğunu, gerekse oyunun sonundaki barışma anının niteliğini daha iyi anlamamızı sağlayabilir.

Bir anlamda komedi türünün en arı örnekleri yanlışlıklar komedyalarıdır. Çünkü bu tür oyunlarda; oyundaki sorun, kaynağını komedinin yansıttığı düzene aykırı bir ilkede bulmaz — kişiler, içinde buldukları ilişkiler ağından tümüyle haberdar değildiler. Bir kez bu ilişkiler ağını ve bu ağ içerisindeki kendi konumlarını kavradılar mı, sorun ortadan kalkar. Bu tür oyunlarda (bilinçlenme dışında) bir yeni olaydan, oluşumdan söz edilemeyeceği gibi, bütün serüven bir bilinçlenme serüveninden ibarettir; ve bilinçlenme ile barışma eşanlamlıdır.

Ancak komedilerde kişilerin tip olma özelliklerini ve bir tür olarak komedyaya ile insanları birer tip olarak resmetme arasındaki ilişkiyi bireyselliğin olumsuz bir ilke olarak belirlediği oyunlarda daha iyi görebiliriz. Örnekleyelim: Sevil Berberi'nin Doktor Bartolo'su yaşlı bir adamdır ve genç ve güzel bir vasisi vardır. Oyunun sorunsal durumu (kısmen), yaşlı bir adam olduğu halde, güzel vasisini kendisiyle evlenmeye zorlamak istemesinden kaynaklanır. Yani Doktor Bartolo toplumsal anlamı hayli belirgin bir tipi temsil etmekle birlikte bireysel arzuları yüzünden tipinin gereklerine aykırı davranmakta direnir. Oyun; onun, tipinin gerekleriyle barışmaya zorlanmasının öyküsüdür. Seyirci ise gençlerin haklı dileklerinin Bartolo gibi bir ihtiyarın tersliği tarafından önlenemeyeceğine ikna edilir. Görüldüğü gibi trajedi ile komedinin ayırımı burada da beliriyor: trajik kahraman oyunun sonunda, tanıdığı bütün toplumsal konumların dışında, kendi tekil yazgısı ile başbaşa kalır; oysa komik kahramanın zaferi, komedide yansıtılan düzenin kendisine sunduğu hakları elde etmek, bu düzenin gerekleriyle barışmaktır.

Komedide kişilerin birer tip olarak resmedilmeleri seyircilerin onları algılayış biçimini de belirler. Burada Aristoteles'in ünlü ilkesini anabiliriz: komedyaya

5 Aktaran Rene Wellek, *A History of Modern Criticism 1750-1950*, v. 1 *The Later 18th Century*, (Londra, 1970).

ortalamadan aşağı kişilerin taklididir.⁶ Bu ilke birbirleriyle akraba olmakla birlikte aralarında fark gözetilebilecek (gözetilmesi gereken) çeşitli türleri aynı kefeye koyuyor. Örneğin taşlama da (hicviye), didaktik oyunlar da ortalamadan aşağı kişileri resmedebilirler. Komedinin kişileri hangi anlamda ortalamadan aşağıdırlar?

Yine demin komedinin en arı örneği olarak andığımız yanlışlıklar komedisine dönelim: Böyle bir oyunda seyirciler, oyun kişileri ve içinde buldukları durum hakkında daima oyun kişilerinin kendi bildiklerinden daha fazla şey bilme durumundadırlar. Bu yüzden komedi kişilerini dargörüşlü, kalın kafalı, çocuksu ya da saf olarak algılamaları kaçınılmaz olur. Seyircinin çok iyi bildiği farzedilen ve oyunun sonunda sarsılmaz olduğu kanıtlanacak olan bu düzenin inceliklerine, gereklerine henüz vâkıf olamamış kişilerdir komedi kişileri -bu yüzden ortalamadan aşağıdırlar, eksiktirler.

3.3 Komedinin Toplumsal Temeli: Artık demindenberi kullandığım şu "düzen" sözüne gelebiliriz: komedinin yansıttığı düzene ve komediye mümkün kılan, onun toplumsal temelini oluşturan düzene.

Sonsuz bir güvenin ifadesidir komedi. Yazarı, yalnızca kimi değerlendirmelerinin, değerlendirme ölçütlerinin genelgeçer kabul göreceğini varsaymakla yetinmez; en küçük davranışların, jestlerin bile çok karmaşık toplumsal beklentiler/görevler ağlarını çağrıştırmaya yeteceğine inanır. Başka bir deyişle, en küçük jestlere varasıya bütün davranışların anlamlarının saydam olduğunu, davranışların nasıl yorumlanmaları/değerlendirilmeleri gerektiği konusunda yaygın bir mutabakat olduğunu farzedebilir, farzetmek zorundadır.

Kuşkusuz komedi yazarının yapmak zorunda olduğu bu kabullerle, bir tür olarak komedinin temel iletisi birbirlerinden bağımsız değildir. Ancak böylesine yaygın bir toplumsal mutabakat, toplumsal konumların kişilerin dileklerini gerçekleştirmek için var oldukları, toplumsal yaşam içerisinde doğabilecek çatışmaların tarafları en az zedeleyecek biçimde çözüleceği inançlarını mümkün kılabilir. İşte bu yüzden ki, komedinin altın çağı diye andığımız çağlar belirli bir toplumsal sınıfın hejemonik bir kültür oluşturmayı başarmış olduğu çağlardır.

4. Bir Komedyaya Olarak Aydınlanma Tarihçiliği: İşte Aydınlanma tarihçiliğinde de komedinin bütün bu özelliklerine raslıyoruz. Bir kere zaten Aydınlanmacılar için tarih, kendi yaşamlarının bir boyutu değil, bir seyirdir. Kendileri aklı bir düzenin değişmez mekânında yaşarlar; oysa tarih, değişen törelerin öyküsüdür. Zaman zaman bu töreler insanın yaşamını belirleyen aklı düzenden sapar gibi görünse de, tarih bize bu sapmaların arızı ve son çözümde tehlikesiz olduklarını gösterir; okurunun bu aklı düzene olan güvenini pekiştirir.⁷

6 Aristoteles, *Poetika*, çev. İsmail Tunalı (İstanbul, 1963).

7 İstisnalar, özellikle de aydınlanmanın devleri arasında istisnalar var tabii. Yine de Voltaire'in burukluğuyla, Aydınlanmanın İngiltere muadili sayılabilecek Samuel Johnson'un yazılarına pek yansımayan karamsarlığını 18. yüzyılın gerçekleştirdiği aklı düzenin sınırları ve faniliği hakkındaki örtük bir sezgiye bağlamak belki mümkün olabilir.

İkincisi, nasıl komedide oyun kişileri seyircilere kıyasla daha az boyutlu görünmek zorundaysa, Aydınlanma için de, kahraman belledikleri tarihsel kişiler bile henüz Aydınlanma çağında yaşamadıklarından, yani oyunun sonuna varıp da kendi konumlarını ve özyüklerini belirleyen düzenin bilincine varmamış olduklarından, çocuksu ve eksik bir biçimde gösterilmek zorundadırlar.

Ve son olarak nasıl komedi ancak yaygın bir toplumsal mutabakatın tezahürü olarak mümkünse, Aydınlanma için tarihçilik de ancak doğruluğu ve evrenselliği önceden kabul edilen bir akılcılığın temelinde mümkün olabilir. Çünkü ancak böyle bir akılcılık, tarihsel olayları anlaşılır kılacak ilkeleri sağlayabilir. Ve nasıl tipik bir komediden, yaygın olarak tanınan toplumsal tiplerden bağımsız bir kişi yaratması beklenemezse, Aydınlanma da, tarihten kendine özgü kavramlar üretmesini beklemez. Aksine tarihin işlevi; tekil tarihsel olayları, felsefenin ve bilimin keşfettiği genel kavramların örnekleri olarak sunmaktır. İşte tarihsel olaylar bu yüzden Aydınlanma için özgül bir varlık alanı oluşturmazlar. Tarihsel olayları anlamak için, (insan doğası da dahil olmak üzere) doğayı incelerken gerek duyduğumuz kavramların dışında birtakım kavramlara ihtiyacımız yoktur.

5. Aydın Üzerine Tezler'de Komediya Özellikleri: Gelelim Yalçın Küçük'e: Aydınlanma tarihçiliği üzerinde bunca durmamın nedeni; gerek okuru, zorunluluğu varsayılan bir düzenle barıştırma amacı olsun, gerek tarihsel kişileri 'eksikli' (terim Yalçın Küçük'ün) olarak betimlemek olsun, gerekse son çözümde metnin anlaşılabilirliğinin kendi dışındaki bir kavramsal sistemden kaynaklanması olsun, bu tarihçiliğin bütün özelliklerinin Yalçın Küçük'ün tezlerini belirlemekle kalmayıp kitabın ana eksenini oluşturmaları.

5.1 Tezlerin Polemik/Retorik Boyutu: Yalçın Küçük kitabının polemik (ve retorik) boyutunun kitabın bütünlüğü içerisinde çok önemli bir yer tuttuğunu hiç gizlemiyor. Daha önsözde tezlerin, aydınları tarihsel konumları ile barıştırmak gibi, oldukça güncel bir amaçla yazılmış olduğunu bildiriyor; şöyle diyor:

Türk aydınını senfonik bir bütünlük içinde yazmaya özen gösterdim. Umuyorum, okurken bu tadı alacaksınız. Sevecek ve sevinecek, üzülecek, düşüneceksiniz, okurken kendinizi eleştirip kendinizi bulacaksınız.

Okurken, kendinizi ve geçmişinizi beğeneceksiniz. Türk aydınını, bunun için yazmak istedim. Umuyorum, başarabildim. (s.7)

Böyle bir barıştırma çabasına girişmenin iki nedeni olsa gerek: Geçmişini beğenmek demek belirli bir tarihsel konumu beğenmek demek. Burada söz konusu olan konumsa aydınların Tanzimat'tan yakın zamana kadar devlet aygıtlarını ellerinde tutan geleneksel asker-sivil bürokrasi ittifakının, yarı — ya da gayri-resmî sözcüleri olmaları konumu. Ancak bu güçlü konumlarına karşın "Türk aydınında ve Türk halkında aşağılık kompleksi olduğu muhakkak. Açık veya kapalı bunu herkes kabul ediyor" (s.108).⁸ Aydınların bu yüzden kendi

⁸ Yeri gelmişken bir muhalefet şerhi düşeyim. Ben 1880'lerde doğan kuşakla birlikte Türk kültür hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olan kendi kendini beğenmeme illetinin ya da benzeri bir "aşağılık kompleksinin" Tanzimat aydınlarında da gözlemlenebileceği konusunda ikna olmuş değilim.

kendileriyle barıştırılmaları, kendilerini ve geçmişlerini beğenmeye ikna edilmeleri gerekiyor.

Diğer yandan söz konusu ittifakın son zamanlarda sarsıntılar geçirdiği, hattâ belki de hızla çözüldüğü ayan beyan ortada. **Aydın Üzerine Tezler**'i bu sarsıntılara gösterilen bir tepki olarak değerlendirmek mümkün; aydınlar denetimindeki bir merkezî devletçiliğin mümkün tek 'ilerici' çözüm olduğunu göstererek (örnek olarak bakınız, s.90, 242, 540, 590), sarsılan ittifakın yeniden kurulmasının düşünsel temelini sağlamaya çalıştığı söylenebilir. Bunu yapmanın bir yolu da, aralarındaki çekişmeler, çatışmalar ne olmuş olursa olsun, bütün Türk aydınlarının onca karmaşık yaşantılarının eninde sonunda aynı ülküye, Batıcı — merkezî bir devlet ideolojisine indirgenebileceğini öne sürmek. Bu yüzden Yalçın Küçük için 'aydın' kavramı ile 'ilerici aydın' kavramları neredeyse tamamen örtüşüyorlar. O kadar ki, sık sık yararlandığı ve çoğu yorumuna katıldığı Cevdet Paşa'yı bile bir tek onun için kullandığı bir betimle, 'tutucu bilim adamı' betimi ile anıyor. Çünkü, Yalçın Küçük için 'tutucu aydın', 'gerici aydın' deyişleri birer terimlerde çelişki olmaktan ibarettirler. Eğer aydın olmak bir bilgi, bir akıl meselesi ise, ve eğer toplumun gelişme yönünü kestirmek (bir karar verme sorunu olmaktan çok) bir bilgi sorunu ise, ancak toplumsal gelişmenin yönünü doğru olarak kestirebilenler aydın sayılabilirler. Bu yüzden, örneğin Âli ve Fuat Paşalar aydın sayılırken, Sait Halim Paşa "eli kalem tutar; yazdıkları ilgiyle okunmaya değer" biri olmakla yetinmek zorundadır. Çünkü bugünün Türkiye'sinde Cevdet Paşa'dan Sait Halim Paşa'dan bir iz yoktur. Geleceği doğru olarak kestiremedikleri için gerici kalmaya, aydın olamamaya mahkûm olmuşlardır. Bugünün Türkiye'si ve özellikle de hâlâ akılcılığı simgeleyen devlet aygıtları ise yüz elli yıllık Türk aydınlarının ülkülerinin tecessümünden ibarettir: "Türkiye, ondokuzuncu yüzyıl başında yaşadığı ortaçağ karanlığından bugüne geldi. Bugün, kuşkusuz son durak değil; ancak orta çağ karanlığından bugüne uzanan mesafe sanıldığından da uzundur. Mantığın ikinci halkası ise şudur. Yürüyüş kendiliğinden olmaz. Mutlaka bilinçli çabaları gerektiriyor. Üçüncü halka şöyle: Sınıflar vardır ve mücadeleleri tarihin motoru oluyor. Ancak sınıfların varlığı aydının işlevini ortadan kaldırmıyor. Tam tersine, aydınların işlevini belirliyor." (s.365). "Türk yenilikçi hareketler tarihi, aynı zamanda Türk gericilik tarihidir. İkisi aynı değildir, yenilikçi hareketler tarihi ile gericilik tarihi, mühendislikteki model ile kalıp türünden bir ilişkide olduğu gibi iç içedir. Model, yenilikçi hareketler tarihi, çıkınca kalıp kalır. Dökümde model alındıktan sonra kalıp işe yaramıyor" (s.367).

5.2 Sınır Durumlar/Yalın Kişiler: Cevdet Paşa gibi, Sait Halim Paşa gibi okumuş oldukları halde geleceğin yönünü kestiremeyen, aklın sesini ancak zaman zaman işitebilen üç beş kişi çıkarıldığında bile, yine de geriye eylemleri aynı ülkü, aynı akli düzenin bilinci çerçevesinde yorumlanacak hayli kalabalık bir kadro kalıyor. Ancak bu yorumlama işleminde, benimsediği tarih anlayışının gerektirdiği anlatı kalıbının (komedyanın), kişileri az boyutlu, tipik kişiler olarak resmetme eğilimi Yalçın Küçük'e çeşitli kolaylıklar sağlıyor. Kitabının başında Türk aydınını ciddiye aldığını, alacağını söylediği halde, daha bir sayfa sonra Yalçın Küçük, hem de bir "yöntem farklılaştırması" (?) olarak "Türk aydınını.... Türk eyleminin hep çocuk kalmış bir çocuğu olarak" ele alacağını söylüyor (s.13-4) ve bu yöntemsel ilkeyi sık sık yineliyor. Kuşkusuz, ko-

nusunu oluşturan kişilere bir çocuk muamelesi etmek, Yalçın Küçük'e onların eylemlerini yorumlamada oldukça geniş bir serbesti sağlıyor. Örneğin çok saygı duyduğunu söylediği III. Selim'i yine de "eksikli aydın" diye nitelendirip, karmaşık kişiliğini "Türk aydınının embriyonik biçimi, rüşeym hali" diye geçiştirebiliyor. O kadar ki, kişileri az boyutlu resmetme eğilimi sonunda giderek genel ve neredeyse yaşamsal diyebileceğimiz bir tavır olarak, gündelik yaşamın karmaşıklığındansa kişiliği yalınlaştıran sınır durumları tercih etmeye varıyor: "Mahmut, ölümden döndü, güzel duygudur, bilirim. Ölümden dönen için artık yaşam, sırat köprüsü üzerinde sürekli bir kumar olduğu süreçte, yaşanmağa değer... Mahmut, devleti için coşkun bir sevgi; düşmanları için bitmez tükenmez bir kin duydu. Bu ayrımla iyi ve kötü için bir tutku oldu." (s.138). "Ölümü duyabilen, yaşamın tadını ve riskini anlayabiliyor." (s.157).

Ancak burada öznel bir tercihe indirgenemeyecek bir yöntemsel sorunla karşı karşıyayız. Durumlar ancak belirli bir kültürel iklim içerisinde anlam kazanırlar; burada kültürel iklimden kastım alışkanlıklarla, ortalama duyuş biçimleriyle, mimari biçimlerle, mekânın düzenlenmesiyle, üretilen eşyanın biçimiyle, diğer nitelikleriyle, mevcut sanatlarla, zanaatlarla vs. belirlenen gündelik yaşam dokusu. İşte Yalçın Küçük'ün onca önem verdiği sınır durumlar da tamamen yitirmese de zedelenen, yırtılan bu doku oluyor — alışkanlıklar sekteye uğruyor ya da yetersiz kalıyor, normal olarak kişiyle birlikte hareket eden, ilerleyen beklentiler ufku, birdenbire donup kalıyor. Bu yüzden de böylesi sınır durumlardan hareketle; bu durumları 'toplayarak', farklı bir kültürün ya da tarihsel dönemin insanların eylemlerinin anlamına varamayız. Ancak o dokuya, o dokunun iç tutarlılığına zaten vâkıfsak o zaman iyinin ve kötünün, yaşamın ve ölümün olağandışı bir yalınlıkla belirlediği sınır durumların anlam ve önemlerini kavramaya başlayabiliriz.

Bir tek yerde, çok sevdiği anlaşılın Namık Kemal'i anlatırken, Yalçın Küçük bu dokuyu sezdiriyor, 30 küsur sayfa için olsun, bir ülkünün çerçevesi içerisinde yorumlamaktansa Namık Kemal'in kendi iç tutarlılığına teslim oluyor. Ama o zaman da kendi örneği, tezlerini çelmeye başlıyor.

Yalçın Küçük'ün sık sık yinelediği tezlerden biri Türk aydınının yalnız, aydınların tarihinin de bir yalnızlıktan kaçış tarihi olduğu. Ama burada söz konusu olan yalnızlık, metinde incelen kişilerin bir özelliği olmaktan çok, metni belirleyen kavramsal sistemden çıkarsanan bir özellik. Yalçın Küçük'ün kendi anlattığı kadarıyla Namık Kemal'in yaşamında yalnızlıktan iz yok. O kadar yok ki, Yalçın Küçük şöyle birtakım yorumlara girişmek zorunda kalıyor:

Kemal'in çok yalnız olduğunu hissediyorum. Bir ihtilalci, en içten sırlarını babasına açıyorsa çok yalnızdır. Kemal'in babası Asım Efendi'ye gönderdiği zarfın içinden mektupla birlikte bir istek pusulası da çıkıyor. Bu, pek büyük bir sıcaklık duyduğum Türk ihtilalcisini çok iyi açıklıyor:

*Biraz âlâ Manisa kavunu çekirdeği;
Birer tane Müslüman, Rum ve Ermeni kadın fotoğrafı;
Birkaç okka rakı;
Balmumu içinde balık yumurtası;
Birkaç tane fes... (s.498).*

Bu alıntı Yalçın Küçük'ün metnini kurarken mevcut bir tiplere ne kadar yaslandığını da gösteriyor. Eğer alıntının ilk iki cümlesi, diğerleri olmaksızın, yalnız başlarına okunsalardı, Namık Kemal'i tanıdığımız "yalnız ihtilalci" tipinin bir örneği olarak tasarlamak belki de o kadar güç olmayacaktı. Ama Yalçın Küçük'ün kendi sağladığı ayrıntı zenginliği, tezlerini desteklemekten çok, yaslandığı tiplere ile anlattığı olaylar ve yaşantılar arasındaki mesafenin altını çizme işlevini görüyor.

5.3 Tezler ve Toplumsal Mutabakat: Sanırım sorun burada düğümleniyor: Baştan beri bir tür olarak komedyanın hejemonik bir söylemi (ön)gerektirdiğini, diğer türlere kıyasla, gündelik davranışların anlamları ve yorumları hakkında çok daha yaygın ve derin bir toplumsal mutabakata yaslandığını söyledim. Yalçın Küçük de **Tezler** boyunca böyle bir mutabakatın varlığını farzediyor. Yukarda, Namık Kemal'i betimlerken kullanılan 'yalnız ihtilalci' tipinin kullanılmasında, bu 'mutabakata yaslanma' diye andığım özelliğin bir tezahürünü gördük.

Ancak bu özellik **Tezler**'in anlaşılabilirliğini ciddi olarak zedeleyecek biçimlerde de ortaya çıkıyor. Örneğin Yalçın Küçük ne tezlerde sık sık kullandığı "ilerici", "gerici", "yenilikçi" gibi temel terimleri tanımlıyor, ne de kilit noktalarda kullandığı "düşünce/tarihsel içgüdü", (s.14), "akıl/çıkar" gibi kavram çiftleri arasındaki ilişkiyi açıklıyor. Ama "çoğu zaman ben bu kelimelerle ne kastettiğini hiç anlamıyorum" derken gerçekten 'tecahül-ü arif' yapmıyorum. Yalçın Küçük'ün açıklayıcılığıysa örnek olarak alıntılatacağım şu iki bölümdekinden öteye geçmiyor:

Türk aydını, bugüne dek eylem ile düşünce arasında kimyasal bir bileşim ihtiyacına çok uzak kaldı, ya da çok az yaklaştı. Düşünce, Türk aydını için ve bir eğilim olarak, eylemin aktörlerini harekete geçiren bir kuvvet yerine, tarihsel içgüdülerle sahnelenen eylemlerin güzellik örtüsü, daha başka bir deyişle, bir şal olduğu için, Türk aydınının çeşitli düşün akımları karşısındaki tutumu deneyimli bir kabzımalın toptan sebze piyasasındaki davranışını hatırlatır. Hep seçici kalır, ilgisi hiçbir zaman derinlemesine olmaz. (s.14)

Gerilik veya ilerilik nedir, neye göre belirlenir? Tarihin ilerleme motoru çelişkidir. Osmanlı'nın kuruluş ve yükselme döneminde Osmanlı düzeni, çelişkisi, görece olarak, az olan bir yapı gösteriyor. İsteyen, buna bakıp, bu düzeni 'ileri' olarak nitelendirebilir, ancak, ölçüt, tarihin ilerlemesi ise, 'geri' demek gerekiyor. Çünkü çelişkinin derin olmaması, tarihin ilerleyişinin son derece yavaş olması ve zaman zaman durması sonucunu doğuruyor. (s.161).

Kuşkusuz bu paragrafları (hiç değilse ikincisini) bundan 7-8 yıl önce okusaydım anladığımı sanmakla kalmaz, herhalde anlardım da. Çünkü Yalçın Küçük'ün şimdi varsaydığı ve tezlerin anlaşılması için vakıf olunması farzolan mutabakata o zamanlar vakıf olmak daha kolaydı.

Tabii burada söz konusu olan mutabakat yalnızca düşünce düzeyinde varolan bir şey değil; böyle bir düşünce sistemini oluşturan terimlerin anlamını

kavramak, düşünce sistemini bir veri olarak kabul edebilmek, ancak belli bir tasarıya adanmış olmakla, daha da doğrusu, çok yönlü bir toplumsal pratiğe dahil olmakla mümkün. Bu pratiğe daha önce, kabaca, sivil ve askerî bürokrasi ittifakı diye değinmiştim. Yalçın Küçük'ün belki de en büyük başarısı, o kuru sosyal bilimsel tamlamanın ardında yatan ve hepimizin geçmişini oluşturan, o karmaşık gerçekliğin yarattığı değerleri, duyarlıkları, yanılsamaları büyük bir zenginlikle tekrarlaması. Akılcılık ve çıkarlara, çıkarıcılığa tepeden bakma Türkiye'deki bu Aydınlanmacı geleneğin ilk ağızda akla gelen özellikleri. Ancak bunlar bu geleneğin yarattığı ve desteklediği değerler, duyarlıklar, yanılsamalar yumağının ancak bir yönü. Yalçın Küçük çok daha ayrıntılandırılmış, çok yönlü bir biçimde tekrarlıyor bu yumağın çeşitli yönlerini: kökü Tefrik Fikret'e değilse Mustafa Kemal'e uzanan bir İstanbul kuşkusundan (s.51), senfonik müziği bir gelişmişlik ölçütü saymaktan tutun da belli bir Dostoyevski hayranlığı ve yorumuna (s.148), Don Kişotça bir duyarlılığı yüceltmeye kadar (s.120 ve 169).

Belgelenen duyarlıkların, yanılsamaların aynı zamanda tekrarlanmaları ilginç sonuçlar da doğuruyor. Örneğin bir yandan Türk aydınlarının yaşamlarının her boyutunda kendilerine önce Fransa ve Fransızcadan başlamak üzere Batı ülke ve dillerini örnek aldıklarını belgelerken (s.147-9), diğer yandan Yalçın Küçük'ün kendisi Fransız tarihini tarihsel gelişmenin bir modeli olarak yorumluyor:

Demokrasi diktatoryadan geçer. Bunu burjuva bilim adamları bir türlü anlamak ve kabul etmek istemiyorlar. Halbuki son derece açık. Jakoben diktatoryası olmasa, Fransız İhtilali'nin getirdiği burjuva demokrasisi olmazdı. Jakoben diktatoryası olmadan Fransız burjuva demokrasisini anlamak mümkün değil.

Fransız burjuva demokrasisini anlamadan da herhangi bir demokrasiyi ve bu arada Türkiye'deki gelişmeleri anlamaya imkân yok. (s.384-5).

Bu yumağın çeşitli yönleri arasındaki tutarlılığın, son çözümde, belli bir toplumsal pratikçe sağlandığını söylemiştim. Başka bir deyişle, yukarıda anılan çeşitli özelliklerin birbirleriyle ve 'ilerici' 'gerici' gibi birtakım yargılarla ilişkilerini salt düşünceler, ya da Yalçın Küçük'ün deyimiyile ülküler düzeyinde kalarak göstermek ve temellendirmek olanaksız. Kişi ancak, 'ilerici' ve 'gerici' oldukları üzerinde yaygın bir mutabakatın olduğu kimi eylem olanaklarını içinde barındıran bir toplumsal pratiğe dahilse, bu terimlerin çok yönlü anlamlarını kavrayabilir; o zaman tarihin de 'ilericilik/gericilik' boyutunda yorumlanmasının ne demek olabileceğini anlar.

Ancak bir kez söz konusu toplumsal pratik işlerliğini yitirdi mi, ya da kişi bu pratiğin dışına düştü mü, bu ilişkileri ve yargıları birarada tutan tılsımlı bağ da çözülmüş olur. Kuşkusuz, benim ve benim gibilerin artık 'ilerici', 'gerici', 'yenilikçi' gibi yargıları anlayamayacak kadar geleneksel Türk aydını pratiğinin dışına düşmüş olmamız, bizim yenilmişliğimizden fazla bir şey ifade etmiyor olabilir. Ben kendi hesabıma, son yıllarda yaşananların, yakın zamana kadar aydınların gayri-resmî sözcülüğünü yaptıkları ittifakın işlerliğini sona erdirdiğini, bu yüzden de artık aydınların eski konumları ve işlevleri ile barışma-

larının toplumsal/maddi koşullarının ortadan kalktığını düşünüyorum. Kuşkusuz yanılıyor olabilirim. Geleneksel aydın-sivil-askeri bürokrasi ittifakının yeniden kurulmasıyla akılcı bir merkezî devleti meşrulaştırma işleviyle yeniden barışacak aydınlar bulunabilir.

Bunun olabilirliğini teslim etmekle "Yalçın Küçük'ün Türk aydınlarının tarihi hakkında yazdıkları doğru da olabilir yanlış da" mı demiş oluyorum? Daha genel bir biçimde soracak olursak — "Bugün sarfedilen tarihsel cümlelerin doğruluğu ya da yanlışlığı, tamamen gelecekteki gelişmelerle belirlenir" diyerek, tarihsel hakikat hakkında mutlak bir göreciliği mi savunmuş oluyorum?

6. Tarih ve İktidar: Bu soruları yanıtlamaya giriş olarak Yalçın Küçük'ün gözlemlerinden birine daha değinelim: "...Türk aydını iktidarda doğmuştur. Bir boşluğa doğmuştur, bir iç savaştan sonra iktidar boşluğuna doğmuştur. Bu doğumun izlerini Türk aydını son yıllara kadar taşıdı" (s.390). Yani gerek Yalçın Küçük'ün çeşitli duyarlılıklarıyla birlikte tekrarladığı elitist, akılcı söylem, gerekse onun karşısında, onun muhalifi olarak yer alan popülist söylem iktidar konumunda bulunan, ya da iktidar beklentisi olan bir zümre tarafından dile getirilmiştir.

Bu nokta bizim için şu bakımdan önemli: Belirli iktidar türleri çevresinde, bu iktidarlara bağlı olarak geliştirilen söylemler belirli bir anlamda tarihdışıdır (tarih-dışı olmak zorundadırlar).

Bu cümleyi böylesine muğlak bir biçimde kurmam nedensiz değil. İktidar konumu ile tarih-dışı (ve hattâ tarihi yadsıyan) söylemler arasındaki ilişkiyi çeşitli örneklerde gözlemek mümkün. Ancak bu ilişkinin hangi düzeyde ve nasıl dile getirilmesi gerektiğinden emin değilim. Yine de elimden geldiğince açmaya çalışayım:

6.1 Tarih-dışılık: 'Tarih-dışı'lıktan, 'tarihi yadsımak'tan ne kastedtiğimi yine en iyi yeniçağ akılcılığı ile örnekleyebiliriz (ancak burada söyleyeceklerimin çoğu Hegel, pozitivizm, mantıkçı pozitivizm ve çözümcü felsefe için de geçerli).

Blindiği gibi yeniçağlar felsefesi için en yetkin bilgi türü, matematik formüllerle ifade edilebilen yasalardı. Böylesi yasaların imkânını ise matematik gibi bir düzenin, doğaya içkin olduğu iddiası ile açıklamaya çalışıyorlardı. İmdi, matematik gibi biçimsel bir dilin herhangi bir varlık alanına içkin olduğunu iddia etmek, o varlık alanını zaman boyutundan soyutlamak demektir. Daha teknik bir dille söyleyecek olursak — herhangi bir varlık alanının, matematik gibi biçimsel bir dille (tüketici bir biçimde) betimlenebileceğini iddia etmek, o alandaki, zaman ilişkileri dahil bütün ilişkilerin, teorik olarak (yani sonsuz bir akıl tarafından) tümü bir anda görülebilecek, homojen bir evrenin iç ilişkileri halinde ifade edilebileceğini iddia etmektir. Örneğin, belirli bir kaptaki suyun 3 dakika sonra kaynayacağı cümlesini, matematiksel fiziğin bir kestirimi olarak yorumlayalım. O zaman, "3 dakika"yı gündelik dilde kullandığımız, zaman bildiren ifadelerden biri olarak yorumlayamayız; matematiksel fizik için "3 dakika" belirli bir formüldeki değişkenlerden birinin aldığı (alabileceği) değerlerden biridir; diğer değişkenlerin (örneğin ısı miktarının) alacağı başka

değerlerle ikame edilebilir. Kısacası, gündelik dil için ısı miktarı, kabın büyüklüğü, süre gibi terimler arasında varolan nitel farklar, matematiğin biçimsel dilinde ortak bir birimin değişik değerlerine indirgenirler.

Gündelik dile içkin bakış açısı ile biçimsel dillerin bakış açısı arasındaki ikinci bir fark bizim konumuz açısından daha da önemli: pratik kaygularla bir kap su kaynatan kişi için suyun kaynadığı tek bir an vardır; suyun o anda kaynaması, başka anlamda kaynama olasılığını dışlar (yadsır). Oysa matematiksel fizik için **bütün** su-kaynama-anları aynı formül tarafından verilir; herhangi bir su-kaynaması olayı, bu formülü (yani bütün su-kaynama-anlarını birden) örnekler. Bu yüzden, matematiksel fizik için zaman, ısıyla suyun moleküler yapısı arasındaki etkileşimin bir **görünüştünden** ibarettir.

Gelelim tarihe: akliliğin ölçütünü biçimsel bir dilde yasalaştırabilmek olarak kabul ettikten sonra, tarihin de aklî olduğunu, yasaları olduğunu iddia edersek, tarihsel olayların da, aslında kendileri zamansız/tarihsiz olan birtakım değişkenler arasındaki etkileşimlerin birer görünüşünden ibaret olduklarını kabul etmek zorunda kalırız. Pratik kaygularla davranan kişi, tarihsel bir olayın zorunlu olmadığını, o durumda olması mümkün olaylardan biri olduğunu; ancak o olayın olması ile (ve yalnızca o olayın olmuş olmasına bağlı olarak) tekrarlanmaz, emsalsiz bir olaylar zincirinin yaratılmış olduğunu düşünecektir. Yani, kimi yeni oluşumlar varlıklarını, yalnız o tekil olayın olmuş olmasına borçlu olacaktır. Ama tarihsellik insan yapısının bir özelliği değil, insan bilincinin sınırlılığının bir tezahürüdür. Bu yüzden tarihe (Aydınlanmacılar gibi) dışından, (Hegel gibi) sonundan bakan bilinç, bu tekillik izleniminin bir yanılsama olduğunu, ve aslında her olayın kendileri değişmeyen birtakım değişkenler arasındaki ilişkileri özetleyen genel bir yasanın örneği olduğunu görecektir.

6.2 Güç ve Doğruluk (Hakikat): "Belirli iktidar türleri çevresinde, o iktidarlara bağlı olarak geliştirilen söylemler tarih-dışıdır", demiştim. Umarım, 'tarih-dışı'lığı hangi anlamda kullanıyorum, biraz olsun açabildim. Ancak korkarım, böylesi tarih-dışı söylemleri besleyen iktidar türlerinin ayırıcı özellikleri nelerdir, henüz kestirebilmiş değilim. Bunu araştırmak başka bir yazıya kalsın da, biz yine geçen bölümün sonunda ortaya çıkan, Yalçın Küçük'ün tezlerinin doğruluğu sorusuna, ya da daha genel olarak, görecilik sorununa dönelim.

Yalçın Küçük'ün tezlerinin tarih-dışılığını çeşitli biçimlerde örnekledik. Aynı şey Yalçın Küçük'ün kıyasıya, ve hattâ zaman zaman çirkin bir dille eleştirdiği, popülist söylem için de geçerli. Aslında her iki söylem de aynı kavramsal evreni paylaşıyor; her ikisi de toplumsal gerçekliği birbirlerinden bağımsız olarak tasarlanan iki öznenin karşılıklı etkileşimi olarak betimliyor. Bir yanda Yalçın Küçük'ün çok yönlü bir biçimde betimlediği etkin, akılcı, merkezî devlet aygıtları, diğer yanda bu aygıtlar tarafından biçimlendirilmeye çalışılan âtil, edilgin kütle-halk. Siyasal tercihlere bağlı olarak bu iki öznenin biri "ilericiliğin", diğeri "gericiliğin" temsilcisi sayılıyor. Kuşkusuz, bu iki tarih-dışı özün belirli bir somut ortamdaki görünüşlerinin, o ortamın koşulları tarafından kısmen çarpıtıldığı kabul ediliyor. Zaten "bilimsel" tarihçilik de bu yüzden gerekli; somut, çarpıtılmış, "eksikli" görünüşlerden yola çıkarak, bu görünüşlerin berisinde yatan (bu görünüşlerin görünüşü olduğu) tarih-dışı özü keşfetmek için. Toplumsal gerçeklik bir kez böyle betimlenince, toplumsal değiş-

The Comedy Of Intellectuals Of Yalçın Küçük

İskender Savaşır

Summary

This essay starts from an observation of an affinity between aspects of the Enlightenment Thought and the recently published **Theses on Intellectuals** by the Turkish scholar Yalçın Küçük. The affinity is most clearly seen in the definition of the Intellectuals as one who "having adopted social carpentry as a vocation, tries to change society through knowledge". Furthermore, it is quite clear that the conceptions of knowledge and reason by which Küçük distinguishes intellectuals from other social agents finds its roots in the Enlightenment.

In the main body of the essay, I try to show that the parallelism between the Enlightenment Thought and Küçük's **Theses** extends beyond this conceptual level and that Küçük's **Theses** and the Enlightenment historiography share a common narrative framework; one that takes comedy as its model. In order to spell out the sense in which both Enlightenment historians and Küçük takes comedy as a narrative model, three characteristics of comedy are focussed upon:

i) Comedies have happy endings. That is, the order, which at the beginning of the play is shown as having been disrupted, is reconstituted at the end, to the audiences' satisfaction. This characteristic lends a particular polemical aim to any historical account which adopts comedy as its narrative format. The end of story shows up all the dangers that have threatened the portrayed order as having been ineffectual and incidental; therefore the end is a moment of reconciliation, both for the characters in the story and for the readers.

ii) For the second characteristic, I take my cue from Diderot = where tragedy deals with individuals, comedy deals with types, that is with characters whose actions can and should be attributed to their social/situational positions. The problematic situation of the comedy arises, either because the characters are not fully conscious of all the ramifications of the situation they are in (as in comedies of

errors), or because they behave 'out of character' (i.e. they don't behave in accordance with the requirements of the type they represent). In both cases they are bound to appear as being 'less than' the audience; either because they don't have enough insight into the type they, themselves are, or because they are foolish enough to rebel against the requirements of an order which is shown to be impervious to their folly.

Taking the first two characteristics together it can be said that the moment of reconciliation at the end is a reconciling of individuality with a social typology which result by implication in a reconciliation with the order the characters inhabit.

iii) I argue that both of the above characteristics can be seen as reflections of the third characteristic, namely that a writer who adopts a comic format has to assume a deeper consensus between himself and his/her audience compared to other writers. It is further argued that such a consensus is possible only when a particular social class has been successful in articulating a hegemonic discourse which is potentially capable of interpreting (making meaningful) the actions, feelings, expectations etc. of everybody in the society.

For French and Scottish thinkers of the Enlightenment, the hegemonic discourse they relied upon (and articulated) was, of course, that of the bourgeoisie. However, although the bourgeoisie had no serious rivals (i.e. no serious alternatives for supplying a different set of behaviour patterns or values by which the society could reproduce itself), nevertheless, it (i.e. the bourgeoisie) was forced to share the political power with a social formation which continued to resist it. This resistant social formation had to be conciliated with the bourgeois order which it was already inhabiting. Hence the polemical significance of a comic historiography for the Enlightenment.

As for the hegemonic discourse Yalçın Küçük presupposes; it is the discourse that has sustained the implicit contracts which enabled a civilian-military bureaucratic alliance to wield political power continuously for about 150 years. Traditionally, it has been the main function of the Turkish intellectuals to legitimate the rule of this alliance. However, during the past 7-8 years there have appeared serious cracks within this coalition of intellectuals, civilian and military bureaucrats. Küçük's book can be seen as a reaction to the developments that led to these cracks. In a sense what he is attempting to do is to reconcile all the parties involved to their traditional function within a coalition which should go on acting as the transformative ruler of the society. However, the intelligibility of both his own text and the hegemonic discourse he relies upon presupposes that the life form sustained by the said discourse is still in effect. I end this section of the essay by complaining that for someone who is already beyond the pale of the said life form, the key terms of Küçük's *Theses* (e.g. progressive, intellectual, interest etc.) become unintelligible.

Having questioned the possibility of the reconstitution of the old coalition, I end the essay by claiming that in this case, the polemical intent and success of the writer should be sharply distinguished from his historical veracity. Of course, like any historian, Yalçın Küçük's history is also shaped by his current concerns and objectives. However, since in his case the polemical intent is to re-establish

a discourse which is characterized by a fairly specific ahistoricism (typically associated with sites of power). I suggest that his blindness to the intrinsic intelligibility of history is essential not incidental.